

ЈОВАН ДЕЛИЋ

ДОСТОЈАН КЊИЖЕВНИ СТУБ СЈЕЋАЊА

Сто књига у Антологијској едицији *Десет векова српске књижевности* прави је издавачки подвиг Издавачког центра Матице српске, уређивачког одбора и главног уредника академика Мира Вуксановића, идејног творца и моторне снаге ове едиције.

Подвиг је утолико већи што је настао у веома неповољном времену по књигу и књижевност, када је статус књижевности, и духовних вриједности уопште, знатно опао и када су главни напори и појединца, и друштва у цјелини, и саме државе усмјерени на самоодржавање и преживљавање – буквално: на опстанак.

Али књижевна и културна самосвијест о свом миленијумском трајању, о свом идентитету и хиљадугодишњем континуитету, упркос свим празнинама и рупама у памћењу, услов је тога опстанка и даљег трајања. То је овај народ одувјек знао и налазио начина да се брани књижевношћу и културом, књижевним стваралаштвом и културним и духовним подвизима. Април је суров мјесец – кажу нам велики пјесници – и није случајно Александар Саша Лер означио Народну библиотеку Србије као први и главни циљ немачког бомбардовања 6. априла 1941. године, да нам затре сјеме и памћење. Сто књига у Едицији *Десет векова српске књижевности* тријумф је српског књижевног памћења и високо подигнут српски *стуб сјећања* – да се присјетимо далекосежне генитивне насловне метафоре незаборавног и непрежаљеног Миодрага Павловића, изречене пола вијека прије цијеле инвазије теорије културе сјећања, чији смо савременици – и то стуб сјећања у расту и настајању, који ће већ следеће године за десет књига бити виши, и који ће нужно остати отворен и незавршен.

Управо нас је пјесник Миодраг Павловић упозорио да је наше књижевно памћење дубље и старије од једног миленијума и

понудио нам дивну ријеч – *йамѿивек*, не зато да би нас националистички распамећивао, већ да би нам открио оно што је очевидно. Када је у своју *Анѿолоѿију срѿскоѿ йесниѿѿива* унио народну поезију, односно митолошке пјесме, постало је очевидно да је старост њихових слика предубока и неодредива, од памтивијека, посебно оних које опјевају однос неба и земље. Павловићева *Анѿолоѿија* је уграђена у српски стуб сјећања *Десеѿ века срѿске књижевности*, па је са њом и десет вјекова постало памтивијек. Мало је ко – по нашем мишљењу није нико – толико учинио на уцјеловљењу српског пјесништва колико Миодраг Павловић. Миро Вуксановић је Едицијом *Десеѿ века срѿске књижевности* на Павловићевом путу уцјеловљења српске књижевности, а антологијским, што ће рећи вредносним избором из традиције, и на путу стварања националног књижевног канона. Може се и треба о свакој књизи говорити критички, али едиција у цјелини је од прворазредног националног значаја за уцјеловљење српске књижевности, за наш књижевни континуитет и идентитет.

Имам част да се кратко осврнем на четири књиге из десетог кола:

Др Зорица Несторовић, редовни професор Филолошког факултета у Београду, имала је тежак и деликатан задатак: да у једној књизи представи стваралаштво тројице пјесника – Јована Хаѿића, Јована Суботића и Василија Суботића – и да за свакога напише поговор, изабере критичке радове и опреми их научном апаратом. Она је, дакле, направила три књиге у једној.

Ови, из разних разлога скрајнути пјесници, враћени су овом књигом у матичне токове српске књижевности. Посао је био утолико сложенији што је ријеч о писцима и дјелима из прве половине XIX вијека, па би ваљало пронаћи ваљана ортографска решења, о чему је професорка Несторовић прецизно положила рачуне. У приређивању је примјењен вредносни критеријум и представљена су она дјела која су издржала пробу времена.

Синтагма *искусѿиво међе* из наслова предговора професорке Несторовић означава позицију Јована Хаѿића као пресудну: он је кључни човјек с међа двију књижевних, језичких и културних парадигми у сукобу и сједињавању, и то поражени човјек, коме су без основа приписиване ствари за које је био недужан, а његова дјела непажљиво и некоректно маргинализована. У овој књизи је дат избор из његове поезије, поетике и језичких погледа, као и одломци из дневничке прозе. Ова књига значи превладавање стереотипа о Јовану Хаѿићу и његову интеграцију међу најзначајније писце српске књижевности и културе. „Међа је наша, а не његова”, прецизира професорка Несторовић, па је и наша дужност да овога

образованог и дарovitог човјека ослободимо побједничких неправди.

Из литературе о Јовану Хацићу одабран је одломак из студије Мираша Кићовића.

Дуго вријеме потискиван у сјенку, Јован Суботић је изронио као пјесник захваљујући пјесницима Миодрагу Павловићу и Љубомиру Симовићу, а онда и радовима о њему написаним (Јован Деретић, Миодраг Павловић, Милорад Павић, Драгиша Живковић, Васа Милинчевић, Божидар Ковачек, Душан Иванић). Данас је Јован Суботић познатији по својој поезији него по свом важном национално-политичком ангажману и раду на развоју институција науке и умјетности. У овој књизи је представљен репрезентативним пјесничким избором, „трагедијом у пет чина” *Милош Обилић* и драмском „сликом из прошлости српске” *Сан на јави*, али и предговором за књигу *Наука о српском стихотворенију* и првим од два одломка из студије *Неке черте из њовеснице српског књижевства*, као и одломцима из *Аутибиографије*.

Од радова о Јовану Суботићу изабран је изванредни есеј Миодрага Павловића о пјесми „Ембрион” и студија Драгише Живковића „Трагично покољење српских песника”.

Са књижевне маргине у главни ток српске књижевности враћен је и Василије Суботић. Вратио га је већ Миодраг Павловић са три пјесме у својој *Антилозији српског њесништва*, а онда је и у науци препознат као контемплативни пјесник који се може сматрати Његошевим претечом. Његова метафизичко-религијска поезија даје повода и основа за такву оцјену, што је истакнуто изабраном студијом Миле Мразовић у којој се пореди медитативна лирика ове двојице пјесника.

Ријеч је, дакле, о веома важној књизи која је потврдила превредновање тројице српских пјесника већ припремљено антологијама и научним радовима насталим у другој половини XX вијека.

Аница Савић Ребац, пјесникиња, есејиста и философ, наш врсни класичар и његошолог, добила је самосталну књигу у овој едицији. Приређивач је др Саша Радојчић, и сам пјесник и философ. Он је у средиште пажње ставио књижевно дјело Анице Савић Ребац, њену поезију и есејистику, и љубав као средишњу, жижну и судбинску тачку њенога живота и дјела. Ерос, еротологија и љепота оно је што је окупирало дух и душу ове изузетно образоване пјесникиње, која је била у преписци и са једном Томасом Маном. Зато ће Радојчић истаћи есеј „Љубав у философији Спинозиној” као најдубљи.

Радојчићев избор обухвата поезију, једанаест есеја и студију „*Луца микроkozма* Петра II Петровића Његоша”, а од радова о

Аници Савић Ребац изабрани су есеји Миодрага Павловића „Аница Савић као песник” и Наде Поповић Перишић „Аница Савић: место љубави”. По нашем осјећању, могло се наћи мјеста за њено најзначајније дјело *Претйлајтонска еројџологија*, али је приређивач, очито, инсистирао на чисто књижевној природи свога избора.

Ова едиција је као приређиваче афирмисала низ младих и млађих научника и критичара. Тако је књигу Милорада Павића приредила млада новосадска доценткиња Јелена Марићевић. Учинила је то строго и досљедно, изабравши – природно – *Хазарски речник*, несумњиво најпознатије и најзначајније Павићево дјело, петнаест приповиједака, избор из пјесничких књига *Палимјесетии* (1967), *Месечев камен* (1971) и *Душе се кујају йоследњи йуји* (1982), и три „записа”: „Биографија Дунава”, „Аутобиографија” и „Мој портрет у XXI веку”.

За жаљење је што графичка решења нијесу допуштала да се штампа изборна дужина Павићевих стихова из *Палимјесетии*, јер је Павић волио стих „дугога даха”, препознавајући његов праобразац у нашем „литургијском стиху”, а самим тим је нарушен и изворни облик сонета, односно „сонета с репом”, чиме се изгубио Павићев изворни напор да споји источну и западну европску традицију, литургијски стих са сонетом. Приређивачу се такво графичко решење не може приговорити: Јелена Марићевић је била принуђена да преузме решење из Павићевих *Сабраних дела*.

За похвалу је што су Павићеве приповијетке добиле заслужено лијепо мјесто. Познаваоци Павићевог дјела могу да жале што се у књизи нијесу нашли *Мали ноћни роман* или *Унутрашња стџрана ветџра*, али у једну књигу није могло више стати од онога што је изабрано.

За похвалу је напор Јелене Марићевић што је у предговору „Лет кроз пределе Павићеве Византије” проширила компаративни контекст Павићевих дјела према византијској традицији, упутивши читаоца на најзначајније преведене књиге из области византијске књижевности и њене поезике.

Из бројних квалитетних критичких радова одабрала је одломке Јована Делића, Јасмине Михаиловић и Александра Јеркова, искрено жалећи што је морала изоставити – због ограниченог простора – низ квалитетних радова страних и домаћих аутора.

Стога књига у овој едицији припала је Новици Тадићу, а приредио ју је Селимир Радуловић. У књизи *100 мојих йорџреџија* Матија Бећковић је дао најкраћи и вјероватно најефектнији портрет Новице Тадића, само у једном стиху, у једној синтагми: *Црна варница*. Овај оксиморон сјајно изражава двоструку Тадићеву природу – спој свјетлости и муње и црнину таме.

Селимир Радуловић у свом предговору ставља акценат на свијетлу, боготражитељску и богољубиву страну Тадићеве поезије, што се види већ из наслова предговора: „Гле, јагње Божје!” Такво виђење подупире и изабрани рад Бојана Јовановића о Тадићевој поезији: „Тадићева искушења и превладавање демонског”. Потврђује се, наравно, и Тадићева „аскетска служба поезије”, како је први од два изабрана рада насловио Радивоје Микић. Потврђује се и јединство чудовишног и мистериозног у Тадићевом пјесништву, како је то видио Марко Паовица, односно „кратка песма као чудо природе”, како оцјењује амерички и српски пјесник Чарлс Симић хвалећи Тадићеву гротеску и оцјењујући пјесника као једног од најоригиналнијих и најсложенијих пјесника данашњице.

Радуловић је уоквирио свој избор из Тадићеве поезије прошлошом пјесмом: „Кратка изјава, дуга предисторија, одмах ту поред пакла и паклених пламенова” и епилошке: „Мале молитве”. Између ових пјесама смјештени су изабрани стихови једног од најоригиналнијих и најдаровитијих српских пјесника друге половине XX вијека. Радуловић је настојао да овако компонован избор са оквиром буде цјеловита, међу дјеловима пажљиво усклађена и усаглашена *Књиџа*, грађена на темељу пјесниковог аутопоетичког увјерења да је његово пјесничко дјело *бескoначна њоема од мноштва фраџмената* и да су његове пјесме *одломци истје истовести*.

Ова књига је резултат вишедеценијске присне сарадње приређивача са пјесником у којој је приређивач „био у прилици да се суочи са свим тајнама тихујућег процеса у којем је *њокајни разбојник* стасавао у зрелу и освешћену духовну личност”.

Чекамо једанаесто коло, сто прву књигу и нови раст „стуба сећања” српске књижевности.*

---

* Реч на промоцији Десетог кола Антологијске едиције *Десет њекова српске књижевности* Издавачког центра Матице српске, у Коларчевој задужбини, у Београду, 9. маја 2019. године.